



ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΧΩΡΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ I

Διάλεξη 02Γ:

Αναπτυξιακή πολιτική της Ελλάδας

22/02/2019

Δημήτρης Καλλιώρας

η-ταχυδρομείο: dkallior@uth.gr

τηλέφωνο: 24210 74484

γραφείο: Γ23

μέρα και ώρες γραφείου: Πέμπτη, 08:00 – 10:00



Διδακτική Ομάδα

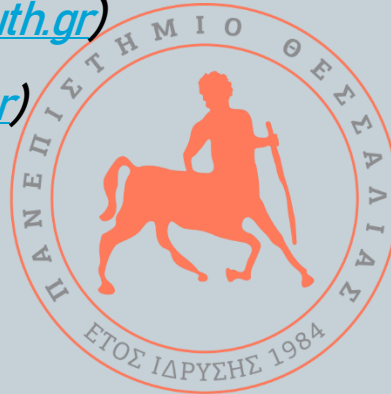
Καθηγητής Δημήτρης Γούσιος (goussios@uth.gr)

Αναπληρωτής Καθηγητής Δημήτρης Καλλιώρας (dkallior@uth.gr)

Επίκουρος Καθηγητής Νίκος Τριανταφυλλόπουλος (ntriant@uth.gr)

ΕΔιΠ Γιάννης Σαράτσης (saratsis@uth.gr)

ΕΔιΠ Μαρία Τσιάπα (mtsiapa@uth.gr)



Φάσεις της Περιφερειακής Πολιτικής στην Ελλάδα (I)

-3-

- Η εμφάνιση και θεμελίωση της περιφερειακής πολιτικής στην Ελλάδα ακολουθεί την πορεία των ευρωπαϊκών χωρών. Ο περιφερειακός προγραμματισμός αρχίζει σταδιακά μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, σχεδόν παράλληλα με την προσπάθεια αναπτυξιακού προγραμματισμού σε εθνικό επίπεδο, και συμπληρώνεται με διάφορα νομοθετήματα για την ενίσχυση της περιφερειακής ανάπτυξης καθώς επίσης και με τη σταδιακή βελτίωση του πλαισίου προγραμματισμού και διοικητικής αποκέντρωσης της χώρας.
- Ωστόσο, για αρκετό καιρό, δεν μπορούμε να μιλάμε για μία συστηματική πολιτική περιφερειακής ανάπτυξης, αλλά βασικά για μία πρακτική χρηματοδότησης μεμονωμένων έργων εκτός συγκεκριμένου προγραμματικού πλαισίου. Το σκηνικό αυτό αλλάζει ουσιαστικά με την ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα και πιο συγκεκριμένα με την έναρξη της εφαρμογής των Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων (ΜΟΠ) το 1986, που για πρώτη φορά τίθεται σε εφαρμογή η διαδικασία εκπόνησης και υλοποίησης πολυταμειακών περιφερειακών (και τομεακών, με σαφή χωρική διάσταση) επιχειρησιακών προγραμμάτων.

Φάσεις της Περιφερειακής Πολιτικής στην Ελλάδα (II)

-4-

- 1948-1964: Ήδη από το 1948 είχαν αρχίσει να εφαρμόζονται δράσεις για την ενίσχυση της βιομηχανικής ανάπτυξης στις περιφέρειες και δη για την προστασία της περιφερειακής βιομηχανίας. Οι δράσεις αυτές αφορούσαν κυρίως αυξημένες αποσβέσεις και παρακρατήσεις κερδών για επανεπένδυση. Ουσιαστικά ωστόσο, η πορεία θεμελίωσης της περιφερειακής πολιτικής στην Ελλάδα αρχίζει στο τέλος της δεκαετίας του 1950, μαζί με τις πρώτες προσπάθειες προγραμματισμού της εθνικής οικονομικής ανάπτυξης. Συγκεκριμένα, για πρώτη φορά στο «Πενταετές Πρόγραμμα Οικονομικής Ανάπτυξης της Ελλάδος 1960-1964» τέθηκε η ανάγκη άσκησης περιφερειακής πολιτικής για να αντιμετωπισθεί το πρόβλημα των περιφερειακών ανισοτήτων.



Φάσεις της Περιφερειακής Πολιτικής στην Ελλάδα (III)

-5-

- 1964-1979: Η περίοδος αυτή χωρίζεται σε δύο υποπεριόδους. Η πρώτη (1964-1974) χαρακτηρίζεται από την καθιέρωση χρηματοδοτικών κινήτρων, το διαχωρισμό των περιφερειών ανάλογα με το αναπτυξιακό τους επίπεδο, την εφαρμογή ειδικών προγραμμάτων για υπανάπτυκτες περιοχές, την ίδρυση Βιομηχανικών Περιοχών και την υποτυπώδη ενίσχυση πολιτικού συστήματος αστικών κέντρων. Η δεύτερη (1975-1979) χαρακτηρίζεται από την έμφαση στην παροχή κινήτρων για την ανάπτυξη των παραμεθόριων περιοχών και την καθιέρωση των ενισχύσεων των επιχειρήσεων ανάλογα με τον κλάδο που ανήκουν.



Φάσεις της Περιφερειακής Πολιτικής στην Ελλάδα (IV)

-6-

- 1980-1986: Η ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ συνοδεύεται από μία προσπάθεια σταδιακής σύνδεσης της ελληνικής περιφερειακής πολιτικής με την περιφερειακή πολιτική της ΕΟΚ. Κορύφωση αυτής της προσπάθειας αποτελούν η ψήφιση του Νόμου 1116/81, που κύριο χαρακτηριστικό του είναι η εντατικοποίηση των παρεμβάσεων με την καθιέρωση των επιδοτήσεων κεφαλαίου με περιφερειακή κλιμάκωση, η εκπόνηση του πρώτου ειδικού «Προγράμματος Περιφερειακής Ανάπτυξης 1981-1985», η είσπραξη των πρώτων ενισχύσεων από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και των πρώτων δανείων από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων. Ακολουθεί η ψήφιση του Νόμου 1262/82, ο οποίος ενισχύει τις αποκεντρωτικές διαδικασίες και η κατάρτιση του «Πενταετούς Προγράμματος 1983-1987», στον οποίο καθιερώνεται η διαδικασία του «Δημοκρατικού Προγραμματισμού» μέσω της ενεργούς συμμετοχής των τοπικών φορέων στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και προγραμματισμού.

Φάσεις της Περιφερειακής Πολιτικής στην Ελλάδα (V)

-7-

- 1986-1989: Η έναρξη της περιόδου αυτής σηματοδοτείται με την εφαρμογή των ΜΟΠ (1986-1992) τα οποία δρομολογούν μια μεγάλη στροφή στο πλαίσιο και στις μεθόδους άσκησης της περιφερειακής πολιτικής. Κύρια χαρακτηριστικά του νέου πλαισίου είναι η σύνταξη ολοκληρωμένων πολυετών και πολυταμειακών επιχειρησιακών προγραμμάτων, με προκαθορισμένους πόρους για κάθε έτος εφαρμογής, τα οποία στηρίζονται σε μια αναλυτική αποτύπωση της κατάστασης κάθε περιφέρειας και σε μια διατυπωμένη ιεράρχηση στόχων, στην ομαδοποίηση των έργων σε συγκεκριμένα μέτρα ανά στόχο, στη δημιουργία θεσμών παρακολούθησης της πορείας υλοποίησης των προγραμμάτων και αξιολόγησης των αποτελεσμάτων τους. Τα ΜΟΠ αποτέλεσαν το «πρόπλασμα» των ΚΓΣ. Με τα ΚΓΣ, η ελληνική περιφερειακή πολιτική εντάσσεται, πλέον, λειτουργικά στις διαδικασίες της περιφερειακής πολιτικής της ΕΟΚ/ΕΕ. Στην κατεύθυνση της μείωσης των ανισοτήτων και της προώθησης της ανάπτυξης και της διαρθρωτικής προσαρμογής των αναπτυξιακά καθυστερημένων περιφερειών (στόχος 1 - σύγκλιση) συμβάλλουν τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης, μέσω της πολυταμειακής, πολυτομεακής και πολυπεριφερειακής προσέγγισης του προγραμματισμού.

Φάσεις της Περιφερειακής Πολιτικής στην Ελλάδα (VI)

-8-

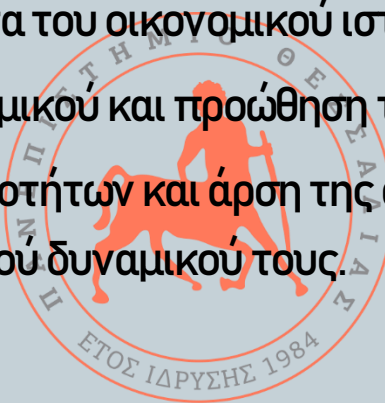
- 1989-1993: Οι κύριοι άξονες προτεραιοτήτων του Α΄ ΚΠΣ ήταν οι εξής:
 - ⇒ Βελτίωση του επιπέδου της χώρας, όσον αφορά τη βασική οικονομική υποδομή.
 - ⇒ Ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα και αγροτική ανάπτυξη, με την προώθηση διαρθρωτικών μεταβολών.
 - ⇒ Αύξηση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων.
 - ⇒ Ισόρροπη ανάπτυξη του τουρισμού.
 - ⇒ Αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού.
 - ⇒ Περιφερειακή - τοπική ανάπτυξη.



Φάσεις της Περιφερειακής Πολιτικής στην Ελλάδα (VI)

-9-

- 1994-1999: Οι κύριοι άξονες προτεραιότητας του Β' ΚΠΣ ήταν οι εξής:
 - ⇒ Μείωση του περιφερειακού χαρακτήρα της χώρας και προώθηση της εσωτερικής ολοκλήρωσης, μέσω της ανάπτυξης των βασικών υποδομών.
 - ⇒ Βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης.
 - ⇒ Ανάπτυξη και ανταγωνιστικότητα του οικονομικού ιστού.
 - ⇒ Ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού και προώθηση της απασχόλησης.
 - ⇒ Μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων και άρση της απομόνωσης των νησιωτικών περιοχών, μέσω της αξιοποίησης του τοπικού δυναμικού τους.



Φάσεις της Περιφερειακής Πολιτικής στην Ελλάδα (VII)

-10-

- 2000-2006: Οι κύριοι άξονες προτεραιοτήτων του Γ ΚΠΣ ήταν οι εξής:
 - ⇒ Ανθρώπινοι Πόροι.
 - ⇒ Μεταφορές.
 - ⇒ Ανταγωνιστικότητα.
 - ⇒ Ανάπτυξη της Υπαίθρου και Αλιείας.
 - ⇒ Ποιότητα ζωής.
 - ⇒ Κοινωνία της Πληροφορίας.
 - ⇒ Περιφερειακή Ανάπτυξη.



Φάσεις της Περιφερειακής Πολιτικής στην Ελλάδα (ΙΧ)

-11-

- 2007-2013: Οι κύριοι άξονες προτεραιοτήτων του Δ' ΚΓΣ (ΕΣΠΑ 1) ήταν οι εξής:
 - ⇒ Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη.
 - ⇒ Ενίσχυση Προσπελασιμότητας.
 - ⇒ Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα.
 - ⇒ Ψηφιακή Σύγκλιση.
 - ⇒ Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού.
 - ⇒ Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση.
 - ⇒ Βελτίωση Διοικητικής Ικανότητας Δημόσιας Διοίκησης.
 - ⇒ Τεχνική Υποστήριξη Εφαρμογής.
 - ⇒ Περιφερειακή Ανάπτυξη.
 - ⇒ Χωρική συνεργασία.



Φάσεις της Περιφερειακής Πολιτικής στην Ελλάδα (X)

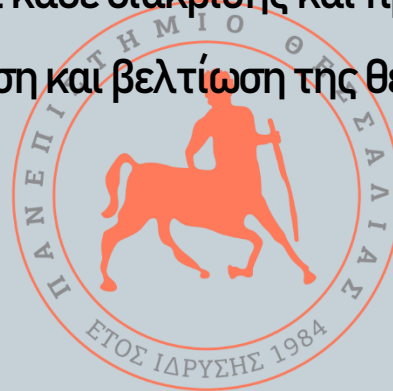
-12-

- 2014-2020: Οι κύριοι άξονες προτεραιοτήτων του Ε' ΚΓΣ (ΕΣΠΑ 2) είναι οι εξής:
 - ➔ στήριξη της τεχνολογικής ανάπτυξης, με ειδικότερη έμφαση στην έρευνα, καινοτομία, ενίσχυση της πρόσβασης και της αξιοποίησης των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών.
 - ➔ ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των ΜΜΕ, στο σύνολο των τομέων (μεταποίηση, υπηρεσίες, γεωργία, αλιεία, υδατοκαλλιέργειες, ...).
 - ➔ διατήρηση και προστασία του περιβάλλοντος με ειδικότερες δράσεις στην αποδοτική χρήση των πόρων, στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, στην πρόληψη των κινδύνων, στη μετάβαση σε μια οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα.
 - ➔ προώθηση των βιώσιμων μεταφορών και ενίσχυση των βασικών υποδομών δικτύων.

Φάσεις της Περιφερειακής Πολιτικής στην Ελλάδα (XI)

-13-

- 2014-2020: Οι κύριοι άξονες προτεραιοτήτων του Ε' ΚΓΣ (ΕΣΠΑ 2) είναι οι εξής:
 - ⇒ ενίσχυση της βιώσιμης και ποιοτικής απασχόλησης, με την στήριξη της κινητικότητας των εργαζομένων, της επένδυσης στην εκπαίδευση και κατάρτιση για την απόκτηση δεξιοτήτων, στην διά βίου μάθηση.
 - ⇒ καταπολέμηση της φτώχειας και κάθε διάκρισης και προώθηση της κοινωνικής ένταξης.
 - ⇒ αποτελεσματική δημόσια διοίκηση και βελτίωση της θεσμικής ικανότητας δημοσίων υπηρεσιών και φορέων.



Ο Αναπτυξιακός Σχεδιασμός της Ελλάδας κατά την Προγραμματική Περίοδο 2014-2020 (I)

-14-

- Η Πολιτική Συνοχής καλείται, ως κυρίαρχη πολιτική προτεραιότητα της ΕΕ, να εξυπηρετήσει τους στόχους της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020».
- Η περιφερειακή πολιτική της ΕΕ συμπληρώνει και συντονίζει – δίχως να υποκαθιστά – τις εθνικές περιφερειακές πολιτικές. Υπό αυτό το πρίσμα, η περιφερειακή πολιτική της Ελλάδας προσαρμόζεται σταδιακά από τη χρηματοδότηση μεμονωμένων έργων στη χρηματοδότηση αναπτυξιακών προγραμμάτων. Η έναρξη της εφαρμογής των ΜΟΠ – στη θέσπιση των οποίων η Ελλάδα επιτέλεσε κομβικό ρόλο – συνοδεύεται από την έναρξη σειράς μεταρρυθμίσεων διοικητικής ανασυγκρότησης.
- Τούτο σημαίνει ότι ο αναπτυξιακός σχεδιασμός της Ελλάδας κατά την ΠΠ 2014-2020 διαρθρώνεται αφενός στο πλαίσιο το οποίο θέτει η Πολιτική Συνοχής της ΕΕ και αφετέρου στο πλαίσιο το οποίο θέτει η εθνική περιφερειακή πολιτική.

Ο Αναπτυξιακός Σχεδιασμός της Ελλάδας κατά την Προγραμματική Περίοδο 2014-2020 (II)

-15-

- Ο εθνικός αναπτυξιακός σχεδιασμός είναι αποτέλεσμα μίας απαιτητικής προσπάθειας σύνθεσης προτάσεων και συγκερασμού προτεραιοτήτων και καλύπτει μια πολυεπίπεδη προσέγγιση που αγγίζει τις συνολικές αναπτυξιακές επιλογές της οικονομίας και της κοινωνίας της χώρας, τις κατευθύνσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την οικονομική συγκυρία και τις αντικειμενικές δυνατότητες αποτελεσματικής και αποδοτικής υλοποίησης των έργων.



ΕΣΠΑ 2014-2020 (I)

-16-

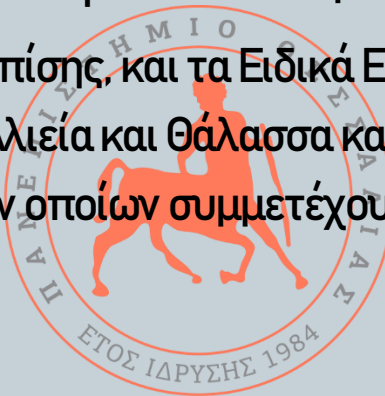
- Στο πλαίσιο της Πολιτικής Συνοχής της ΕΕ, οι κατευθυντήριες γραμμές οι οποίες δίνονται στο ευρωπαϊκό επίπεδο από τη Στρατηγική «Ευρώπη 2020» ενσωματώνεται στο εθνικό επίπεδο μέσω του ΕΣΠΑ 2014-20. Το ΕΣΠΑ 2014-20 αποτελεί το βασικό στρατηγικό σχέδιο για την ανάπτυξη της Ελλάδας μέσω της επίτευξης των εθνικών στόχων οι οποίοι απορρέουν από τη Στρατηγική «Ευρώπη 2020» και μέσω της αντιμετώπισης των διαρθρωτικών αδυναμιών οι οποίες (εν πολλοίς) συνετέλεσαν στην εμφάνιση της οικονομικής κρίσης και των παρεπομένων αυτής.



ΕΣΠΑ 2014-2020 (II)

-17-

- Στο εθνικό επίπεδο, το ΕΣΠΑ 2014-20 αποδομείται σε 5 Τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΤΕΠ) τα οποία επικεντρώνονται σε τομείς καλύπτοντας το σύνολο της Επικράτειας («οριζόντια» κάλυψη).
- Στο περιφερειακό επίπεδο, το ΕΣΠΑ 2014-20 αποδομείται σε 13 Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ) τα οποία επικεντρώνονται στις Περιφέρειες (χωρική εστίαση).
- Στο ΕΣΠΑ 2014-20 εντάσσονται, επίσης, και τα Ειδικά Επιχειρησιακά Προγράμματα για την Αγροτική Ανάπτυξη και για την Αλιεία και Θάλασσα καθώς και 11 Προγράμματα Εδαφικής Συνεργασίας στην υλοποίηση των οποίων συμμετέχουν επιλέξιμες περιφέρειες.



ΕΣΠΑ 2014-2020 (III)

-18-

- Τμήμα της χρηματοδότησης των ΠΕΠ «δεσμεύεται» και «κατευθύνεται» στην υλοποίηση των οικείων Στρατηγικών Έρευνας και Καινοτομίας για την Έξυπνη Εξειδίκευση (ΣΕΚΕΕ – RIS3). Στο πλαίσιο των ΣΕΚΕΕ, οι Περιφέρειες καλούνται να εντοπίσουν τις δραστηριότητες εκείνες στις οποίες παρουσιάζουν ή είναι σε θέση να οικοδομήσουν ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα και σε αυτές να επικεντρώσουν τους διαθέσιμους πόρους και τις προσπάθειες ώστε να καταστεί δυνατή η επίτευξη σημαντικών αναπτυξιακών αποτελεσμάτων.



ΕΣΠΑ 2014-2020 (IV)

-19-

- Τμήμα της χρηματοδότησης των ΠΕΠ «δεσμεύεται» και «κατευθύνεται», επίσης, στην υλοποίηση των δράσεων οι οποίες εντάσσονται στη λογική της Ολοκληρωμένης Χωρικής Ανάπτυξης (ΟΧΑ). Στο πλαίσιο της ΟΧΑ, παρέχεται η δυνατότητα αξιοποίησης (νέων) εργαλείων με γνώμονα την αντιμετώπιση των αναπτυξιακών ανασχέσεων και τη διερεύνηση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων επιμέρους χωρικών ενοτήτων (υπο-περιφερειακές, δια-περιφερειακές, αστικές, αγροτικές, αστικές-αγροτικές) στη βάση συνδυασμού παρεμβάσεων και με πρωτοβουλία των τοπικών αναπτυξιακών φορέων.



ΕΣΠΑ 2014-2020 (V)

-20-

- Το αναπτυξιακό όραμα του ΕΣΠΑ 2014-20 συνίσταται στη «συμβολή στην αναγέννηση της ελληνικής οικονομίας με ανάταξη και αναβάθμιση του παραγωγικού και κοινωνικού ιστού της χώρας και τη δημιουργία και διατήρηση βιώσιμων θέσεων απασχόλησης, έχοντας ως αιχμή την εξωστρέφει, καινοτόμο και ανταγωνιστική επιχειρηματικότητα και γνώμονα την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και τις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης» και καθορίζει τους θεματικούς στόχους και τις χρηματοδοτικές προτεραιότητες του αναπτυξιακού σχεδιασμού.



ΕΣΠΑ 2014-2020 (VI)

-21-

Ενίσχυση της έρευνας, της τεχνολογικής ανάπτυξης και της καινοτομίας.

Βελτίωση της πρόσβασης σε τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών, της χρήσης και της ποιότητάς τους.

Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων συμπεριλαμβανομένων και αυτών του γεωργικού τομέα και του τομέα της αλιείας και της υδατοκαλλιέργειας.

Υποστήριξη της μετάβασης σε μια οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα σε όλους τους τομείς.

Προώθηση της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή και της πρόληψης των κινδύνων.

Διατήρηση και προστασία του περιβάλλοντος και προώθηση της αποδοτικής χρήσης των πόρων.

Προώθηση των βιώσιμων μεταφορών και άρση των εμποδίων σε βασικές υποδομές δικτύων.

Προώθηση της βιώσιμης και ποιοτικής απασχόλησης και υποστήριξη της κινητικότητας των εργαζομένων.

Προώθηση της κοινωνικής ένταξης και της καταπολέμησης της φτώχειας και κάθε διάκρισης.

Επένδυση στην εκπαίδευση και κατάρτιση για την απόκτηση δεξιοτήτων και στη δια βίου μάθηση.

Ενίσχυση της θεσμικής ικανότητας των δημοσίων υπηρεσιών και των φορέων καθώς και της αποτελεσματικής δημόσιας διοίκησης.

ΕΣΠΑ 2014-2020 (VI)

-22-

Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων, μετάβαση στην ποιοτική επιχειρηματικότητα με αιχμή την καινοτομία και αύξηση της εγχώριας προστιθέμενης αξίας.

Ανάπτυξη και αξιοποίηση ικανοτήτων ανθρώπινου δυναμικού – ενεργός κοινωνική ενσωμάτωση.

Προστασία του περιβάλλοντος – Μετάβαση σε μία οικονομία φιλική στο περιβάλλον.

Ανάπτυξη – εκσυγχρονισμός – ολοκλήρωση υποδομών για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη.

Βελτίωση της θεσμικής επάρκειας και της αποτελεσματικότητας της δημόσιας διοίκησης και της τοπικής αυτοδιοίκησης.



Ο Αναπτυξιακός Σχεδιασμός της Ελλάδας κατά την Προγραμματική Περίοδο 2014-2020 (III)

-23-

- Στο πλαίσιο της εθνικής περιφερειακής πολιτικής, δεν υφίσταται ολοκληρωμένος αναπτυξιακός σχεδιασμός στο εθνικό επίπεδο. Το κενό αυτό καλύπτεται εν μέρει από το περιφερειακό σκέλος του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ) και από τους Αναπτυξιακούς – Επενδυτικούς Νόμους.
- Το περιφερειακό σκέλος του ελληνικού ΠΔΕ συνίσταται στις πιστώσεις περιφερειακού επιπέδου οι οποίες εγγράφονται στους ετήσιους προϋπολογισμούς της χώρας, και δη στους προϋπολογισμούς του Υπουργείου Οικονομίας και Ανάπτυξης, και κατανέμονται στις περιφέρειες προκειμένου να χρηματοδοτηθούν δράσεις της εθνικής περιφερειακής πολιτικής καθώς και να συγχρηματοδοτηθούν δράσεις οι οποίες εντάσσονται στο ΕΣΠΑ 2014-20.
- Οι Αναπτυξιακοί – Επενδυτικοί Νόμοι αποσκοπούν στην «εκτροπή» των ιδιωτικών επενδύσεων προς τις λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες και, στην κατεύθυνση αυτή, καλύπτουν μέρους του επενδυτικού κόστους μέσω της παροχής κινήτρων τα οποία εντάσσονται στη λογική των επιχορηγήσεων, των επιδοτήσεων του επιτοκίου δανεισμού και των φοροαπαλλαγών.

Η παρουσίαση συμπληρώνει και δεν υποκαθιστά τα προτεινόμενα συγγράμματα.

